

Analiza službe čuvara prirode u RH-stanje i izazovi

Vranjeka, Ante

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:317911>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-03**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu
Sveučilišni diplomski studij: Održivo upravljanje vodenim ekosustavima

Ante Vranjeka

Analiza službe čuvara prirode u RH-stanje i izazovi

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za ekologiju, agronomiju i akvakulturu
Sveučilišni diplomski studij: Održivo upravljanje vodenim ekosustavima

Analiza službe čuvara prirode u RH-stanje i izazovi

Diplomski rad

Student/ica:

Ante Vranjeka

Mentor/ica:

Izv.prof.dr.sc. Zoran Šikić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ante Vranjeka**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Analiza službe čuvara prirode u RH-stanje i izazovi** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 28. lipnja 2023.

SADRŽAJ:

1. UVOD	2
2. PREGLED LITERARURE	6
3. CILJEVI I SVRHA RADA	11
4. MATERIJAL I METODE	12
5. REZULTATI	20
6. RASPRAVA	30
7. ZAKLJUČAK	32
8. LITERATURA	34

Analiza službe čuvara prirode u RH – stanje i izazovi

SAŽETAK:

Zaštićeno područje prirode je zemljopisno zaštićeno područje koje obuhvaća kopneni i/ili morski dio područja, a prvenstvena namjena je zaštita, očuvanje i održavanje prirode ili biološke raznolikosti. Zaštićena područja predstavljaju prirodne vrijednosti koje zbog očuvanosti, jedinstvenosti i reprezentativnosti imaju posebnu važnost za Republiku Hrvatsku, te im je stoga zakonom osigurana zaštita. Zaštita se organizira i provodi kroz djelatnost javnih ustanova čija je zadaća zaštita, održavanje i promicanje zaštićenih područja. Zaštita prirode je jedna od najsloženijih aktivnosti u zaštićenim područjima, pa je s toga nadzor nad spomenutim vrijednostima jedna od najbitnijih aktivnosti u zaštićenim područjima. Prema Zakonu o zaštiti prirode neposredni nadzor u zaštićenim područjima obavljaju glavni čuvar prirode i čuvari prirode. Svoju dužnost čuvari prirode obavljaju u posebnoj unutarnjoj ustrojstvenoj jedinici, službi čuvara prirode. Cilj ovoga diplomskog rada je analizirati ulogu čuvara prirode u RH, a svrha je procijeniti doprinos i izazove čuvara prirode u očuvanju zaštićenih područja. Anketom su se prikupili podatci i analizirao ukupan broj i struktura čuvara prirode u RH, podatci o dobi, spolu, obrazovanju, uvjetima rada, opremi, području rada, površini djelovanja i drugim podacima koji se vežu za rad čuvara prirode u RH, te se napravila analiza prikupljenih podataka kako bi se procijenio doprinos očuvanja zaštićenih područja prirode, te prepoznali izazovi s tim u vezi.

Ključne riječi: zaštićeno područje prirode, neposredni nadzor zaštićenih područja prirode, čuvar prirode, rendžer

ABSTRACT:

Analysis of the nature conservation service in the Republic of Croatia - situation and challenges

A nature protected area is a geographically protected area that includes the land and/or sea part of the area, and the primary purpose is the protection, preservation and maintenance of nature or biological diversity. Protected areas represent natural values that, due to their preservation, uniqueness and representativeness, have a special importance for the Republic of Croatia and are therefore protected by law. Protection is organized and implemented through the activities of public institutions whose task is to protect, maintain and promote protected areas. Nature protection is one of the most complex activities in protected areas, so monitoring the aforementioned values is one of the most important activities in protected areas. According to the law on nature protection, direct supervision in protected areas is carried out by the chief nature guard and nature guards. Nature guards perform their duty in a special internal organizational unit, the nature guard service. The aim of this thesis is to analyze the role of nature conservationists in the Republic of Croatia, and the purpose is to assess the contribution and challenges of nature conservationists in the preservation of protected areas. The survey will collect data and analyze the total number and structure of nature guards known as rangers in the Republic of Croatia, data on age, gender, education, working conditions, equipment, area of work, area of operation and other data related to the work of nature guards in the Republic of Croatia, and make an analysis of collected data in order to assess the contribution to the conservation of nature protected areas, and recognize the challenges in this regard.

Key words: nature protected area, nature protection supervision, nature guard, rangers

1. UVOD

Pod zaštićenim područjem smatramo područje koje je geografski određeno i obuhvaća dio kopnenog ili morskog područja, te im je prvenstvena namjena zaštita, očuvanje i održavanje prirode ili biološke raznolikosti te se zaštićenim područjem upravlja radi višegodišnjeg očuvanja prirode i očuvanja ekoloških sustava, a Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19) je ujedno temeljni pravni akt kojim se propisuju odredbe za zaštitu prirodnih vrijednosti Republike Hrvatske. Zaštita prirode u RH provodi se očuvanjem bioraznolikosti, georaznolikosti i krajobrazne raznolikosti te zaštitom dijelova prirode koji obuhvaćaju: zaštićena područja, zaštićene vrste, zaštićene minerale i fosile. Kad govorimo o zaštićenim područjima oni se mogu zaštititi u devet različitih kategorija zaštite ovisno o temeljnim vrijednostima koje se žele očuvati, a u Republici Hrvatskoj to su: strogi rezervat, nacionalni parkovi, posebni rezervati, parkovi prirode, regionalni parkovi, spomenici prirode, značajni krajobrazi, park šume i spomenici parkovne arhitekture (Zakon o zaštiti prirode NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19).

Prema čl. 111. st. 2. Zakona o zaštiti prirode razlikujemo:

- Zaštićena područja od državnog značenja (strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat i park prirode);
- Zaštićena područja od lokalnog značenja (regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park-šuma i spomenik parkovne arhitekture).

Nad zaštićenim područjima hrvatski sustav nadležnosti je jedan od najcentraliziranijih sustava u istočnoj i jugoistočnoj Europi, što u stvarnosti znači da se sve bitne i važnije odluke koje se odnose na zaštićena područja donose se na jednoj, centralnoj razini, odnosno izvršnoj vlasti bilo da se radi o državnoj, regionalnoj ili lokalnoj vlasti. Odluke donesene na ovakav način mogu biti vrlo korisne i učinkovite samo ako je država vlasnik zemljišta koje se nalaze u zaštićenom području. U Republici Hrvatskoj, velik dio zemljišta unutar zaštićenih područja je upravo u privatnom vlasništvu (35%) te takav način odlučivanja nailazi na nerazumijevanje i otpor svih onih koji su obuhvaćeni takvim odlukama i samim time značajno otežavaju provedbu aktivnosti očuvanja i smanjuje se učinkovitost upravljanja. Gledajući hrvatske nacionalne parkove i parkove prirode jedino je NP Brijuni u potpunosti na državnom zemljištu, dok je najmanji udio zemljišta u državnom vlasništvu u NP Kornati, u kojem je čak 99% zemljišta u privatnom vlasništvu (Državni zavod za zaštitu prirode, 2014).

Osim uspostavljanja, odnosno proglašenja nekog područja zaštićenim područjem najveći naglasak se stavlja na njihovo upravljanje. Upravljanje zaštićenim područjem je u velikoj mjeri

odraz državne politike u zaštiti prirode. Svrha upravljanja je usmjeriti svako djelovanje u zaštićenom području, a u tome veliku ulogu ima država koja mora donositi zakone i ekonomske okvire pomoću kojih se aktivno štite prirodne vrijednosti (Martinić, 2010.).

Upravljanje, odnosno provođenje zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja zaštićenog područja temelji se na upravljačkim dokumentima javne ustanove kojima se planira i regulira provedba očuvanja vrijednosti zaštićenog područja. Upravljački dokumenti kojima se planira i regulira očuvanje zaštićenog područja su: prostorni plan područja posebnih obilježja, plan upravljanja, godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja zaštićenih područja, pravilnik o zaštiti i očuvanju, odluka o mjerama zaštite i očuvanja, , program zaštite, njege i obnova šuma.

Zaštita prirode je jedna od najsloženijih aktivnosti u zaštićenim područjima, a to podrazumijeva očuvanje iznimnih prirodnih vrijednosti te očuvanje i zaštita kulturnog krajobraza i naslijeđa, pa je s toga nadzor nad spomenutim vrijednostima jedna od naj bitnih aktivnosti u zaštićenim područjima.

Prema zakonu o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19) neposredni nadzor u zaštićenim područjima obavljaju glavni čuvar prirode i čuvari prirode. Svoju dužnost čuvari prirode obavljaju u posebnoj unutarnjoj ustrojstvenoj jedinici (nadzorna služba ili služba čuvara prirode), na kojoj je se na čelu nalazi glavni čuvar prirode, te u obavljanju neposrednog nadzora primjenjuju važeći zakon o zaštiti prirode i pravilnik o zaštiti i očuvanju.

Službe čuvara prirode uređene su propisima o zaštiti prirode, pa su propisane i određene ovlasti čuvara prirode u postupanju prilikom obavljanja neposrednog nadzora zbog bolje provedbe zakonskih propisa u očuvanju i zaštiti prirode. Zakonom o zaštiti prirode uređeno je da neposredni nadzor u zaštićenim područjima obavljaju čuvari prirode, a s obzirom da su službe čuvara prirode ustrojstvene jedinice javnih ustanova, organizacija i unutarnje ustrojstvo propisane su i pravilnicima koje donose uprave javnih ustanova (Pavliček, 2014.).

Ovlasti glavnog čuvara prirode i čuvara prirode uglavnom su načelno propisana zakonom i to zakonom o zaštiti prirode. Dakle, glavni čuvar i čuvari prirode imaju pravo prijavljivanja prekršitelja, naplaćivanja novčanih kazni, provjere identiteta, pljenidbu predmeta i materijala koji su uneseni ili korišteni u nedopuštenim aktivnostima (Martinić, 2010).

Kao što je već navedeno zaštita prirode u zaštićenim područjima je složena i zahtjevna aktivnost pa je tako i neposredan nadzor zahtjevna i složena aktivnost. Djelatnici nadzorne službe dolaze u kontakt s posjetiteljima, s lokalnim stanovništvom i gospodarskim subjektima koji koriste prirodna dobra. Ipak, glavna i osnovna funkcija je briga o prirodnim vrijednostima zaštićenih područja. Drugi poslovi, koji zahtijevaju sve više vremena čuvara prirode, odnose se na pomoć

posjetiteljima, edukaciju, preventivnu protupožarnu zaštitu, spašavanje unesrećenih i pružanje prve pomoći, održavanje infrastrukture kao što je održavanje pješačkih staza, ograda, oznaka opasnosti i upozorenja, informativnih tabla i sl. (Bezuh, 2008.).

Čuvare prirode i glavnog čuvara prirode imenuje upravno vijeće javnih ustanova koje upravljaju zaštićenim područjima. Za imenovanje glavnog čuvara prirode i čuvara prirode potrebno je zadovoljavati uvjete kao što su zdravstvena sposobnost te hrvatsko državljanstvo, moraju imati položen stručni ispit, a pravilnikom o zaštiti i očuvanju mogu se odrediti i drugi posebni uvjeti. Isto tako postoje i zapreke za primanje u službu čuvara prirode, a to je da se protiv njih ne smije voditi kazneni postupak ili da su osuđeni za neko kazneno djelo (Zakon o zaštiti prirode, NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19).

Čuvar prirode ujedinjuje različite aktivnosti i zanimanja u jednoj osobi odnosno na jednom radnom mjestu. Čuvari prirode su stručno osposobljeni, iskusni zaposlenici kojima se obraćaju posjetitelji, a i svi ostali korisnici zaštićenog područja. Čuvari prirode upozoravaju posjetitelje na nedopuštene radnje, a najčešće su oštećivanje staništa i hranjenje divljih životinja, jer sami posjetitelji, a i mnogi drugi ljubitelji prirode nisu svjesni da svojim ponašanjem mogu predstavljati prijetnju prirodi. Uglavnom se tu radi o nedovoljnim i netočnim informacijama pa čuvari prirode u tim slučajevima pristupaju „prijateljski“ sa glavnim motom da je informiranje i obrazovanje važnije od samog kažnjavanja prekršaja (Martinić, 2010.).

Svoj identitet glavni čuvar i čuvari prirode dokazuju službenom značkom (Slika 1.) ili službenom iskaznicom, te za vrijeme obavljanja nadzora moraju nositi službenu odoru, oznaku zaštite prirode, znak čuvara prirode i oznaku nadležne javne ustanove. Također na službenim vozilima i plovilima moraju imati natpis „Čuvar prirode“ (Zakon o zaštiti prirode NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19).

Slika 1. Službena značka Čuvara prirode (Izvor: <https://np-mljet.hr/>)

Upravo, da bi se ojačali kapaciteti sustava zaštite prirode, tijekom 2022. godine započeo je proces profesionalizacije struke zaštite prirode kroz opis kompetencija i registraciju profesije, te je Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike 3. siječnja 2023. godine donijelo odluku da je standard zanimanja Čuvar prirode/Čuvarica prirode upisan u Registar Hrvatskog klasifikacijskog okvira. Standardom zanimanja Čuvar prirode definirano je devet ključnih poslova, a prema Hrvatskom klasifikacijskim okvirom oni su sljedeći:“

1. Osiguravanje očuvanja prirodnih i drugih vrijednosti zaštićenih područja i područja ekološke mreže
2. Monitoring ekosustava zaštićenog područja i područja ekološke mreže
3. Provođenje relevantnih zakona i neposrednog nadzora (redovitog i izvanrednog) zaštićenog područja i područja ekološke mreže
4. Provođenje nadzora dopuštenih djelatnosti, zahvata i istraživanja

5. Utvrđivanje prekršaja i sankcioniranje prekršitelja sukladno ovlastima čuvara prirode
6. Ostvarivanje suradnje i uključivanje dionika
7. Organiziranje i provođenje edukativnih aktivnosti s posjetiteljima, lokalnim stanovništvom i drugim dionicima zaštićenih područja i područja ekološke mreže
8. Osiguravanje sigurnosti i pružanje podrške tijekom hitnih slučajeva
9. Provođenje aktivnosti vezanih uz projekte, planove, upravljanje financijama i administraciju“ (Hrvatski kvalifikacijski okvir, 2023.).

2. PREGLED LITERATURE

Upravljanje zaštićenim područjima, a naročito pregled, struktura, rad i uloga čuvara prirode nedovoljno je istražena tema u Hrvatskoj, pa je literatura vezana uz temu čuvara prirode poprilično nedostatna. Problem nastaje i u samom nazivu jer u većini zemalja u Svijetu umjesto naziva čuvar prirode se koristi naziv rendžer (eng. ranger) pa se stoga i dostupna literatura uglavnom odnosi na rendžere. Ovaj problem iznosi u svom radu Seager J. (2021.) koji predstavlja da je jedan od izazova istraživanja stanja u svijetu rendžera upravo to što ne postoji jedinstvena ili zajednička definicija onoga što definira „rendžera“. Čak se i terminologija znatno razlikuje od mjesta do mjesta, a ljudi koji obavljaju posao rendžera mogu se zvati čuvarima parka, ekološkim pastirima, čuvarima šume, izviđačima, prirodnim tumačima, promatračima divljih životinja i slično. Neke službe parkova formalno razlikuju posao funkcije u njihovoj strukturi zapošljavanja kao na primjer, US National Park Service zapošljava ljude u kategorijama kao što su „Rendžeri za provođenje zakona“ i „Rendžeri parka za tumačenje“, dok na primjer sustav južnoafričkih nacionalnih parkova na sličan način razlikuje „inspektore upravljanja prirodom“, „rendžere u zajednici“ i „rendžere za provođenje zakona“.

U rješavanju nekih od ovih komplikacija Međunarodna federacija rendžera 2021. (International Ranger Federation, 2021). donijela je „Kodeks ponašanja“ („Code of Conduct“) koji je razvijen nakon globalnih konzultacija s čuvarima prirode, udrugama čuvara prirode, poslodavcima čuvara prirode, nacionalnim i regionalnim vladama, organizacijama za ljudska prava i drugim relevantnim dionicima. Ključna svrha Kodeksa ponašanja je izgradnja i jačanje ugleda i razumijevanja sektora, pružanje operativnog okvira za čuvare prirode i pobornike ove profesije te promicanje na globalnoj razini. U sklopu utvrđivanja ovih načela, Kodeks također definira uloge i aktivnosti čuvara prirode.

Chitwan deklaracija, koju su usvojile udruge rendžera iz cijelog svijeta na 9. Svjetskom kongresu rendžera u studenom 2019., zacrtava smjer za rendžere i udruge rendžera te stavlja rendžere u središte očuvanja bioraznolikosti, staništa i integriteta ekosustava, klimatskih promjena i lokalnih zajednica, zaštiti ljudskih prava i održivog razvoja te identificira izazove s kojima se rendžeri suočavaju dok žele ispuniti svoju ulogu planetarnih čuvara prirode. Iz tog razloga, deklaracija je odgovarajuća polazna točka za ispitivanje radnih uvjeta čuvara. Većina tema kojima se bavi ova deklaracija spada u kategoriju za dobrobiti rendžera (Belecky i sur., 2019.).

Beauchamp T. (2020.) je nastojala objasniti razliku između rendžera i policije na način da se rendžer razlikuje od standardnih policijskih snaga, najčešće naglašavanjem uloge čuvara kao edukatora i čuvara prirode. U tom smislu, rendžer je odgovoran ne samo za zaštitu zaštićenih područja kao materijalnog okruženja, već i za zaštitu kolektivnog imidža zaštićenih područja kao javnog zemljišta koji je koristan, ali i ranjiv prostor. Objasnjava da se rendžer od policije razlikuje ne samo po formalnom statusu, nego što je još važnije po raznolikim i brojnim ulogama koje rendžer utjelovljuje te da je rendžer više zabrinut za prirodne ljepote područja kojim upravlja, dok policiju smatra kao elitni korpus visoko obučanih službenika za provođenje zakona.

Wilson B. (2022.) u svom radu objašnjava da rendžeri parkova ispunjavaju mnoge uloge i funkcije, uključujući planiranje i reagiranje u hitnim slučajevima, koje zahtijevaju učinkovito donošenje odluka, često tijekom hitnih situacija pod pritiskom vremena i posljedica. Iako se specifične dužnosti razlikuju, rendžeri parka mogu planirati, upravljati i reagirati na hitne slučajeve u parku kao što su potraga i spašavanje, osnovno održavanje života, hitne medicinske usluge, provedbu zakona i gašenje požara u divljini. Iz tog razloga rendžeri parka moraju imati kvalitetan pristup obuci, alatima i resursima koji podržavaju donošenje odluka u hitnim slučajevima. Također, u svom radu osvrće se na to da se rendžeri parkova suočavaju s velikom neizvjesnošću koja uglavnom rezultira velikim pritiskom da donesu ispravne odluke, tjerajući ih da crpe svoje iskustvo kako bi bili uspješni. Čimbenici koji utječu na odluke u tom dinamičnom okruženju su procjena situacije, odabir strategije, postavljanje ciljeva, raspoređivanje, upravljanje resursima i stalno preispitivanje situacije.

Anagnostou i sur. (2022.) nastojali su istražiti nepovoljne ili nesigurne uvjete rada kojim su izloženi rendžeri na globalnoj razini. Opisuju da su upravo rendžeri na prvoj liniji nastojanja da se očuva bioraznolikost diljem svijeta, te da procijenjenih 1,5 milijuna rendžera koji su trenutačno aktivni mogu imati različite uloge i odgovornosti, ali svi oni rade na zaštiti divljeg života i drugih prirodnih resursa. Na primjer, mogu biti uključeni u uključivanje lokalnih

zajednica u očuvanje bioraznolikosti, očuvanje divljih životinja, opće provođenje zakona, potporu turističkim aktivnostima i rekreaciji, biološki nadzor (monitoring), brigu o divljim životinjama i biljkama, prikupljanje, upravljanje i analizu podataka, te ublažavanje sukoba između ljudi i divljih životinja, pružanje obrazovanja i podizanja svijesti o zaštiti i očuvanju prirode. Došli su do zaključka da postoji alarmantan nedostatak priznavanja od strane vlada širom svijeta u važnosti rada rendžera, njihovih ključnih doprinosa društvu, raznolikosti uloga koje ispunjavaju i ugrozama opasnim po život uključenim u profesiju te da bi državne vlade trebale dodijeliti više resursa i uložiti više u poboljšanje radnih uvjeta rendžera i profesionalizaciju sektora rendžera. Njihovi rezultati jasno pokazuju da većina rendžera koji trenutačno rade u više geografskih regija doživljavaju različite problematične i nesigurne uvjete rada, nestabilne prihode, neadekvatnost, nedostatak prava i zaštite na radnom mjestu, te pitanja zdravlja na radu. Upravo problematični i nesigurni uvjeti zapošljavanja mogu biti štetni za sigurnost radnika, mentalno zdravlje, fizičko zdravlje i opću dobrobit. S obzirom na širok raspon i složenost poslova rendžera i čimbenika koji bi mogli utjecati na zdravlje i dobrobit rendžera, proučavanje izloženosti rada i ugrozama opasnim po život, koji utječu na rendžere, zahtijeva se sustavan i dosljedan pristup koji koristi priznate teorijske okvire i mjere.

McEntee i suradnici (2022.) opisuju u kojoj mjeri su rendžeri upoznati sa znanosti, s naglaskom temeljenom na poznavanju znanosti o biosigurnosti. Smatraju da su rendžeri svaki dan odgovorni za donošenje utemeljenih odluka za zaštitu, očuvanje, zdravlje i dobrobit zaštićenih područja i ljudi. Međutim, donošenje dobrih odluka ne zahtijeva samo znanje, već i brigu. Razumijevanje mnogih načina na koje rendžeri djeluju i primjenjuju svoje znanje važno je za praksu biosigurnosti, posebno u modelima prilagodljivog upravljanja. U slučaju zaštićenih područja, znanstvena uloga rendžera može uključivati provedbu i upravljanje znanstvenim protokolima o biosigurnosti za zaštićena područja i vrste što često zahtijeva posebnu obuku. Rendžeri zauzimaju neobično mjesto u odnosu na znanost i javnost. Klasično, rendžeri su dio institucija koje provode i znanstvene aktivnosti (nacionalni parkovi, parkovi prirode i dr.), a njihova uloga u znanosti o biosigurnosti uglavnom je tehnička ili djeluju za prepoznavanje novih prijetnji. Iako se sami po sebi rijetko smatraju znanstvenim stručnjacima, njihova je znanstvena uloga obično ograničena na komunikaciju o prirodi ili okolišu. Rendžeri također promoviraju znanost kroz komunikacijske uloge koje javnost i uprave očekuju od njih, tj. imaju spremnost na raspravu o osjetljivim ekološkim temama pa čak i s neprijateljski raspoloženim posjetiteljima. Politike i strategije upravljanja zaštićenim područjima postavljaju rendžere kao čuvar prirodnih resursa, uključujući njihovu odgovornost prema krajobrazima u kojima rade, prema pitanjima klimatskih promjena, gubitka bioraznolikosti ili promjenama u korištenju

zemljišta. Nakon provedenog istraživanja došli su do zaključka da su rendžeri skupina ljudi koji posjeduju bogato i široko znanje o znanosti, mjestu, javnosti i vlastitim granicama, a u većini slučajeva ne vidimo koliko znaju i kako svoje znanje provode.

Appleton i sur. (2022.) proveli su istraživanje pod temom da li je broj rendžera dovoljan za ispunjavanje globalnih očekivanja u zaštiti prirode. Istraživanje je provedeno pomoću ankete koju su proveli između 2017. i 2021., prikupljajući podatke u različitim formatima iz različitih izvora, uključujući upitnike, objavljene ankete i izvješća, web stranice i informacije koje su na zahtjev dali pojedinci povezani s organizacijama odgovornim za zaštićena područja. Primarni cilj istraživanja bio je procijeniti ukupan broj osoblja angažiranog u svim svjetskim zaštićenim kopnenim područjima, kao i ukupan broj rendžera te ih usporediti sa ukupnom površinom zaštićenog područja u kojem djeluju. U anketi su prikupljene informacije za svaku zemlju poput broja osoblja koje nije rendžer, broj rendžera, ukupan broj osoblja (rendžeri i ostalo osoblje), ukupna kopnena površina zaštićenih područja (km²), ukupna kopnena površina zaštićenih područja u zemlji (km²) i godina dobivenih podataka. Podatci prikupljeni iz 176 zemalja, procijenjeni su na 555.000 osoblja kopnenih zaštićenih područja diljem svijeta (jedan na 37 km²), uključujući 286.000 čuvara (jedan na 72 km²), što je daleko ispod objavljenih smjernica o potrebnim gustoćama preporučenim na Svjetskom kongresu zaštite prirode Međunarodne unije za očuvanje prirode (IUCN) 2016. na kojem je preporučeno proširenje do 2030. godine na 30% pokrivenosti zaštićenih područja i drugih učinkovitih mjera očuvanja temeljenih kao minimum za očuvanje bioraznolikosti i usluga ekosustava. Ovakvi rezultati ukazuju na to da većina nacionalnih sustava zaštićenih područja ima ozbiljan nedostatak osoblja, te da će se broj osoblja morati povećati za najmanje 2,8 puta kako bi se postiglo učinkovito upravljanje, odnosno kako bi se došlo do potrebne preporučene gustoće od jednog člana osoblja na 13,3 km² i jednog čuvara na 25,9 km². Za učinkovito, pravedno i održivo upravljanje potrebna su paralelna poboljšanja resursa, uvjeta rada i kapaciteta. Dobiveni rezultati govore da je u zemljama s većim ukupnim zaštićenim područjima radna snaga obično veća, ali svaki pojedinac u prosjeku ima više područja za upravljanje nego u zemljama s manje zaštićenih područja. Potreba za profesionalizacijom osoblja zaštićenih područja sve se više ističe posljednjih godina, s posebnim osvrtom na rendžere. Da se rendžeri profesionaliziraju razgovaralo se i preporučeno je na Svjetskom kongresu rendžera 2019., pod vodstvom Međunarodne federacije rendžera (IRF). Međutim, nije bilo dosljednih definicija o tome što bi taj proces profesionalnosti trebao uključivati za uvođenje profesionalnog rendžera. U većem dijelu svijeta to je zanimanje neadekvatno priznato, slabo financirano i potpomognuto te je daleko od toga da bude poštovana i cijenjena profesija. Statut Međunarodne federacije rendžera (IRF) uključuje cilj promicanja

profesionalnih standarda rendžera u cijelom svijetu, a Chitwan deklaracija donesena na Svjetskom kongresu rendžera 2019. navodi da zbog važne uloge rendžera u zaštiti prirodnih resursa, oni bi trebali biti u potpunosti profesionalizirani na isti način kao i drugi ključni javni sektori. Iako nijedna od ovih izjava ne definira precizno što se podrazumijeva pod profesionalizacijom u smislu rendžera, niz specifičnih prednosti obično se povezuje s profesionalizacijom, a to uključuje poboljšano zapošljavanje i zadržavanje osoblja, poboljšano povjerenje i poštovanje javnosti, zajednica i drugih sektora, te uvjete rada i zapošljavanja koji odgovaraju vrijednostima i opasnostima rada. Općenito, profesionalni rendžeri trebali bi biti sposobniji obavljati dužnosti koje se od njih traže i postići očuvanje prirode i povezane rezultate koji se očekuju na institucionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Dok većina ljudi prepoznaje profesije liječnika, policajca ili učitelja, uloga rendžera nije toliko široko priznato. Međunarodna udruga rendžera (International ranger federation, IRF) trenutno definira čuvara kao osobu uključenu u praktičnu zaštitu i očuvanje svih aspekata divljih područja, povijesnih i kulturnih mjesta, te pružaju mogućnosti za rekreaciju i tumačenje lokacija, istovremeno osiguravajući veze između lokalnih zajednica, zaštićenih područja i administracije područja. Izazov i problemi kod definiranja zanimanja i puta do profesionalizacije je upravo u tome da se uloge rendžera uvelike razlikuju diljem svijeta (Appleton i sur., 2021.).

3. CILJEVI I SVRHA RADA

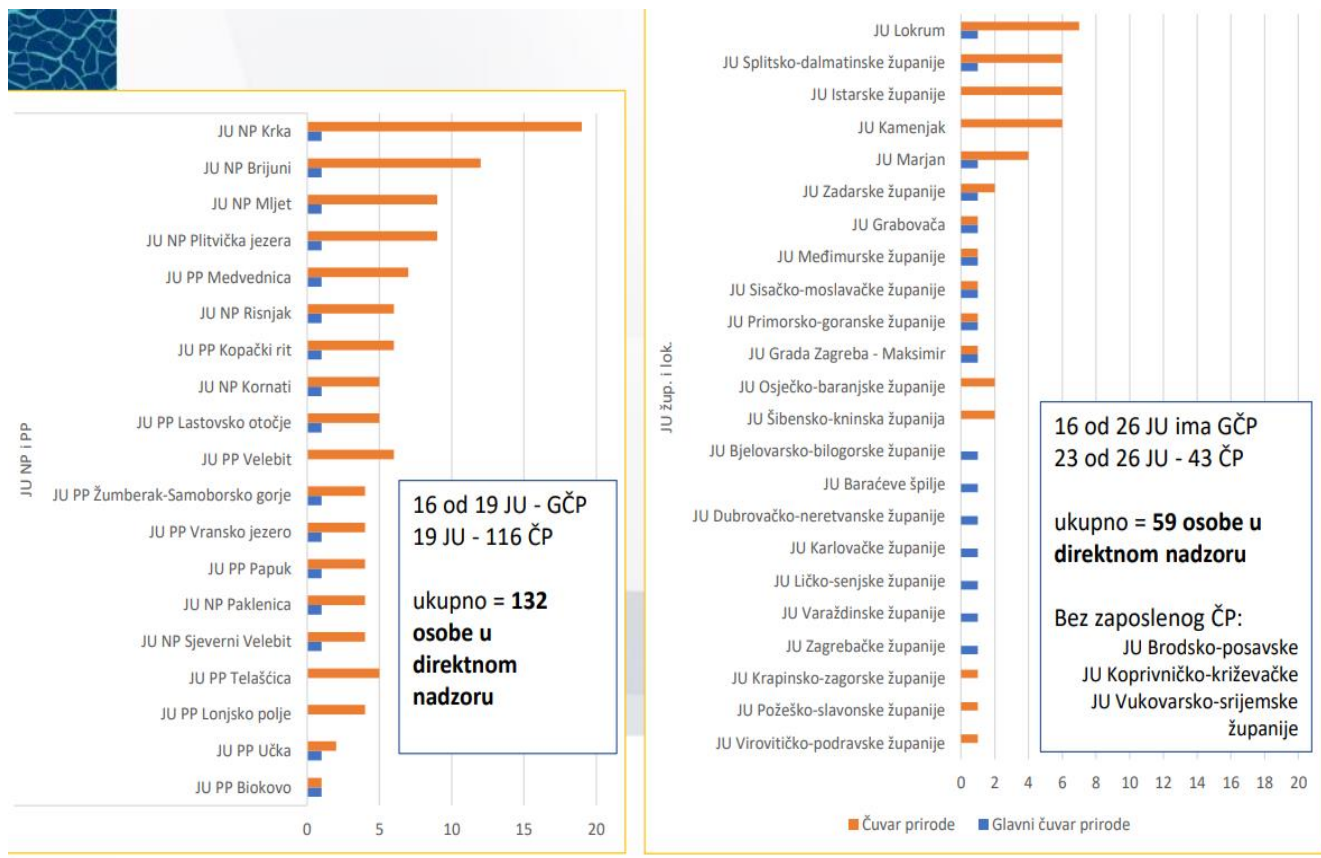
Cilj ovoga diplomskog rada je prikupiti što više informacija radi boljeg razumijevanja uloge čuvara prirode te analizirati ulogu čuvara prirode u RH. Svrha je iz prikupljenih podataka i informacija procijeniti doprinos čuvara prirode u očuvanju zaštićenih područja, kao i izazove s kojima se susreću da bi se doprinijelo daljnjoj afirmaciji ovog zanimanja.

4. MATERIJAL I METODE

Za izradu ovog diplomskog rada provedeno je anketno ispitivanje kroz koje su čuvari prirode ispitivani o njihovim ulogama, iskustvima, pravima, obvezama i sl. Anketni upitnik se sastojao od 4 cjeline koje su uključivale slijedeće podatke:

1. OSOBNI PODACI ČUVARA PRIRODE,
2. PRAVA I OBVEZE ČUVARA PRIRODE,
3. INFORMACIJE O OBUCI I OPREMLJENOSTI,
4. RADNO ISKUSTVO I UVJETI RADA.

U prvom dijelu ankete utvrđeni su osobni podaci čuvara prirode poput spola, dobi, obrazovnog statusa i slično, dok su u drugom dijelu ankete bila pitanja vezana isključivo sa pravima i obvezama čuvara prirode. U sljedećoj cjelini dobiveni su podaci o obuci i opremljenosti, a u posljednjom dijelu ankete dobiveni su podaci o radnom iskustvu i uvjetima rada čuvara prirode u RH. Anketa je provedena u periodu od veljače 2023. godine do svibnja 2023. godine te je obuhvatila ukupno 63 ispitanika. Anketiranje se u potpunosti provodilo anonimno i dobrovoljno. Anketna pitanja su prosljeđena putem maila na službene adrese samih čuvara prirode ili na službeni mail Javnih ustanova sa naglaskom da isti bude prosljeđen čuvarima prirode unutar same ustanove. Prema podacima iz nadležnog Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja (MINGOR) Republike Hrvatske koji su dobiveni uvidom u Godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja zaštićenih područja za 2023. godinu ukupan broj zaposlenih čuvara prirode (ČP) u sustavu zaštićenih područja je 191, a od toga 132 u nacionalnim parkovima i parkovima prirode, a 59 u ostalim zaštićenim područjima (Slika 2.). Od ukupnog broja zaposlenih čuvara prirode (191), na anketna pitanja odgovorilo je 63 čuvara prirode, odnosno 33% ukupno zaposlenih čuvara prirode u sustavu Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja.

Slika 2. : Ukupno zaposlenih čuvara prirode u sustavu (Izvor: MINGOR)

Sadržaj ankete, odnosno anketna pitanja su sljedeća:

1. Navedite naziv Javne ustanove gdje radite kao čuvar prirode
2. Status vašeg zaštićenog područja gdje radite kao čuvar prirode
 - Državna javna ustanova
 - Županijska javna ustanova
 - Lokalna javna ustanova
 - Ostalo
3. S koliko zaštićenih područja Vaša Javna ustanova upravlja?
4. Kolika je ukupna površina zaštićenog područja gdje radite kao čuvar prirode?(ha)
5. Da li nadgledate područja izvan granica vašeg zaštićenog područja(ekološka mreža)?
 - Da
 - Ne
6. Prilikom obavljanja svojih dužnosti Vi nadzirete...
 - prirodne vrijednosti

- kulturno-povijesne vrijednosti
 - i prirodne i kulturno-povijesne vrijednosti
7. Prilikom obavljanja svojih dužnosti Vi obavljate
- nadzor djelatnosti u zaštićenom području (koncesijska odobrenja i sl...)
 - nadzor posjetitelja
 - Ostalo:
8. Ukupan broj čuvara prirode u Vašoj javnoj ustanovi?
9. Vaš spol je
- Žensko
 - Muško
10. Prilikom obavljanja svojih dužnosti Vi nadzirete...
11. Prilikom obavljanja svojih dužnosti Vi obavljate
12. Ukupan broj čuvara prirode u Vašoj javnoj ustanovi?
13. Koliko imate godina?
- Manje od 30 godina
 - Između 30 i 50 godina
 - Više od 50 godina
14. Stupanj vašeg obrazovanja?
- Srednja stručna sprema
 - Viša stručna sprema
 - Visoka stručna sprema
 - Ostalo:
15. Smjer vašeg najvišeg stupnja obrazovanja?
16. Koji radni status imate?
- Ugovor o radu, na neodređeno vrijeme
 - Ugovor o radu, na određeno vrijeme
 - Volonter
 - Druga vrsta ugovora (ugovor o djelu, o dopunskom radu ...)
17. Radite kao ...
- Glavni čuvar prirode
 - Čuvar prirode I vrste
 - Čuvar prirode II vrste
 - Čuvar prirode III vrste

- Ostalo:

18. Prosječni broj sati koje radite tjedno?

19. Da li vaš posao zahtjeva da radite prekovremeno?

- Da, svakog tjedna
- Da, nekoliko puta mjesečno
- Da, nekoliko puta godišnje
- Ne, nikad nema potrebe
- Ostalo:

20. Ukoliko radite prekovremeno, navedite prosječan broj prekovremenih sati na godišnjem nivou

21. Da li obavljate dužnost tijekom noći?

22. Vaše službene aktivnosti uključuju....

- do 10% radnog vremena tjedno
- 10-30% radnog vremena tjedno
- 30-50% radnog vremena tjedno
- više od 50% radnog vremena tjedno
- Ne vršim takvu aktivnost
- Primjena propisa i mjera za zaštitu prirode
- Aktivnosti upravljanja(izrada planova, programa, projekata,...)
- Aktivnosti na očuvanju divljih vrsta i staništa
- Aktivnosti edukacije(djeca, lokalno stanovništvo, posjetitelji,...)
- Aktivnosti izvanrednih situacija(požari, poplave , prva pomoć,.....)
- Aktivnosti monitoringa, prikupljanja podataka i slično
- Administrativni poslovi (uredski poslovi)
- Aktivnosti lovočuvara, ribo čuvara, šumo čuvara

23. Terenski dnevnik vodite koristeći..

- Elektronski obrazac (word, excel,...)
- Aplikacija na računalu ili mobitelu
- Tiskani obrazac
- Ne vodim dnevnik
- Ostalo:

24. Imate li obvezu pripremati izvještaj o svom radu?

- Da, jednom godišnje

- Da, jednom mjesečno
- Da, svaki tjedan
- Nemam obavezu pripremati izvještaj
- Ostalo:

25. Postoji li obrazac za pripremu izvještaja na razini Vaše čuvarske službe?

- Da, u elektroničnom obliku
- Da, u tiskovnom obliku
- Ne postoji

26. Koliko puta u prosjeku postupate u slučajevima prekršaja tijekom godine?

27. Tijekom izvršavanja svojih dužnosti surađujete sa...

- Inspekcija za zaštitu prirode/okoliša
- Ostale nadležne inspekcije (lovni inspektor, poljoprivredni, ribarski,)
- Zavod za zaštitu prirode
- MUP
- Službama čuvara prirode drugih zaštićenih područja
- Nevladinim udrugama koje se bave zaštitom prirode
- Hrvatskom gorskom službom spašavanja (HGSS)
- Obalnom stražom
- Ostalo:

28. Koliko puta u prosjeku postupate u slučajevima kaznenih prijava?

29. Ako Vam je poznat podatak, u koliko slučajeva prekršajnog postupka je sud donio pozitivnu odluku na stranu zaštite prirode?

30. Ocijenite razinu suradnje s navedenim institucijama

- Izvrsna i izuzetno učinkovita
- Dobra, ali često neučinkovita
- Loša i neučinkovita
- Nema suradnje
- Inspekcija za zaštitu prirode/okoliša
- Ostale nadležne inspekcije(lovni, poljoprivredni, ribarski,..)
- Zavod za zaštitu prirode
- MUP
- Službama čuvara prirode iz drugih zaštićenih područja
- Nevladinim udrugama koje se bave zaštitom prirode

31. Da li ste pohađali bilo kakav trening prije polaganja stručnog ispita za čuvara prirode?

32. Da li ste ikada sudjelovali na nekom od treninga organiziranih za čuvara prirode?

- Da, jednom godišnje
- Da, nekoliko puta godišnje
- Ne, ali sam želio
- Nije bilo organiziranih treninga za čuvare prirode
- Ostalo:

33. Ukoliko ste sudjelovali na treningu za čuvare prirode navedite temu ili oblast obuke?

34. Smatrate li da li ima dovoljno treninga/obuke za čuvare prirode?

35. Po Vašem mišljenju koliko bi bilo dovoljno treninga/obuke za čuvare prirode godišnje?

- 1 put godišnje
- 2-3 puta godišnje
- više od 3 puta godišnje

36. Po Vašem mišljenju koji treninzi/obuka bi bili potrebni za unapređenje poslova čuvara prirode (teme ili područja prioriteta)

37. Za obavljanje Vaših dužnosti opremljeni ste s ...

- Službena odora
- Osnovna oprema za promatranje na terenu(dvogled, teleskop,...)
- Oprema za snimanje (fotoaparati, kamera, ...)
- Dronom
- Telekomunikacijskom opremom(mobitel, toki-voki,...)
- Navigacijskom opremom (GPS navigacija)
- Motornim vozilom
- Plovnim vozilom(čamac, kanu, ...)
- Opremom za samoobranu(suzavac i slično)

38. Ukoliko imate prijedlog, primjedbe ili komentar za ovaj odjeljak molim Vas da ih navedete

39. Vaše radno iskustvo kao čuvar prirode je ...

- Manje od jedne godine
- 1-10 godina
- 10-30 godina
- Više od 30 godina

40. Da li imate dobru suradnju sa ostalim službama unutar vaše JU
41. Da li imate dobru suradnju sa službama čuvara prirode iz drugih JU?
- Da, s većim brojem čuvara prirode
 - Da, ali s manjim brojem čuvara prirode
 - Ne, nemam nikakvu suradnju
 - Želio bih veću suradnju sa ostalim službama čuvara prirode
42. Jeste li ikada imali situaciju da vam je zdravlje ili život bilo ugroženo dok ste bili na dužnosti?
- Ne, nikada
 - Da, ozljede od životinja ili biljaka
 - Da, od počinitelja prekršaja
 - Da, od prometne nesreće
 - Ostalo:
43. Što Vam je bila glavna motivacija da postanete čuvar prirode?
- Volim i poštujem prirodu
 - Želim spriječiti sve ilegalne aktivnosti koje štete prirodi
 - Osjećam potrebu dijeliti znanje i iskustvo o prirodi
 - Nisam imao motivacije, jednostavno sam imao priliku dobiti posao
 - Ostalo:
44. Da li ste zadovoljni sa Vašim poslom kao čuvar prirode?
- Da, radim ono što volim, bez obzira na visinu plaće i radne uvjete
 - Da, zadovoljan sam uvjetima rada, ali sam premalo plaćen
 - Da, zadovoljan sam plaćom, ali nisam zadovoljan uvjetima rada
 - Ne, nisam zadovoljan plaćom i uvjetima rada
 - Ostalo:
45. Po Vašem mišljenju što bi trebalo ispraviti da biste bili zadovoljniji ili utjecali na učinkovitost vašeg rada?
46. Da li ste razmišljali o promjeni zanimanja?
47. Ako je odgovor da, molim Vas navedite razlog zašto?
48. Da li ste član udruge "Hrvatski rendžer"?
49. Da li ste član neke međunarodne asocijacije rendžera?
50. Po Vašem mišljenju smatrate li naziv "čuvar prirode" primjerenim za posao koji obavljate?

51. Ako je Vaš odgovor "ne", molim Vas navedite naziv koji bi po Vašem mišljenju bio primjereniji?
52. Molim da ukratko napišete ako imate kakve primjedbe, prijedloge ili komentare na ovu anketu?

5. REZULTATI

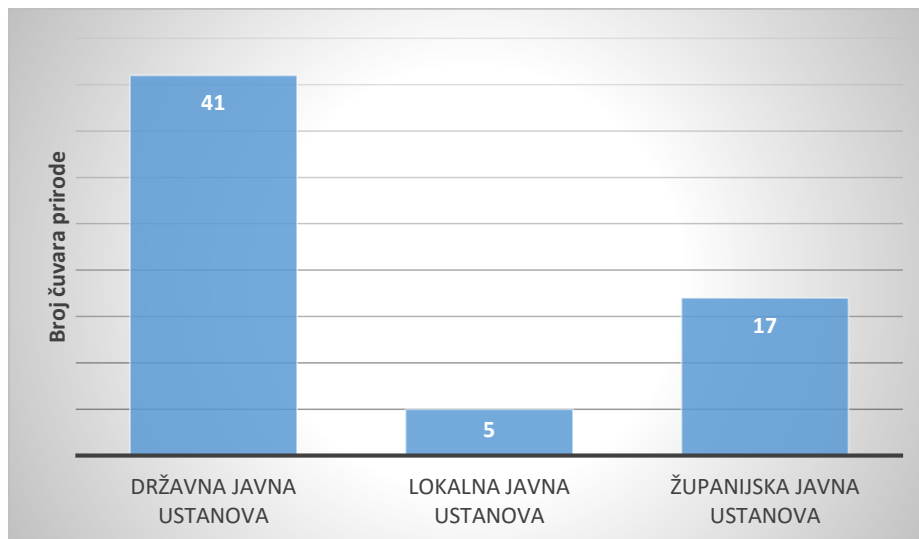
Istraživanjem je obuhvaćena 31 JU, s nešto više čuvara prirode iz JU NP Krka, njih 10 (16 %) (Tablica 1).

Tablica 1. Raspodjela čuvara prirode prema JU u kojoj su zaposleni

	Broj (%) ispitanika
Naziv Javne ustanove gdje rade kao čuvari prirode	
JU za zaštitu prirode OBŽ	2 (3)
JU SMŽ	1 (2)
JU Baraćeve špilje	1 (2)
JU Dubrovačko- neretvanske županije	1 (2)
JU Kamenjak	1 (2)
JU Maksimir	1 (2)
JU Međimurska priroda	1 (2)
JU More i Krš STŽ	3 (5)
JU Natura histrica	2 (3)
JU Natura Jadera ZDŽ	2 (3)
JU NP Brijuni	3 (5)
JU NP Kornati	1 (2)
JU NP Krka	10 (16)
JU NP Mljet	2 (3)
JU NP Paklenica	2 (3)
JU NP Plitvička jezera	3 (5)
JU NP Risnjak	1 (2)
JU Požeško- slavonske županije	1 (2)
JU PP Kopački rit	1 (2)
JU PP Lastovsko otočje	1 (2)
JU PP Medvednica	5 (8)
JU PP Papuk	2 (3)
JU PP Učka	1 (2)
JU PP Velebit	2 (3)
JU PP Vransko jezero	4 (6)
JU Priroda Bjelovarsko – bilogorske županije	1 (2)

JU Priroda ŠKŽ	1 (2)
JU Rezervat Lokrum	2 (3)
JU UZP Požeško – slavonska županija	1 (2)
JU Virovitičko – podravska županija	1 (2)
JU PP Žumberak - Samoborsko gorje	3 (5)

S obzirom na status zaštićenog područja, na anketna pitanja je odgovorilo 41 (65 %) čuvara prirode iz državnih javnih ustanova, 17 (27 %) čuvara prirode iz županijskih i 5 (8 %) iz lokalnih javnih ustanova (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Status zaštićenog područja

Istraživanje je provedeno na 63 čuvara prirode od kojih je 56 (89 %) muškaraca i 7 (11 %) žena. S obzirom na dob najviše ih je u dobi od 30 do 50 godina, a u dobi s više od 50 godina ih je 19 (30 %).

Visoku stručnu spremu imaju završena 32 (51 %) čuvara prirode, 17 (27 %) imaju višu stručnu spremu te njih 14 (22%) srednju stručnu spremu, a smjer najvišeg stupnja obrazovanja vezan je uz prirodu i ima ih 26 (41 %), a to je najčešće smjer zaštite prirode ili poljoprivreda. Od ostalih smjerova 6 (9 %) je pravnik, po 5 (8 %) čuvara prirode su sa završenom gimnazijom, te s nekim tehničkim fakultetom. Ostala zanimanja se bilježe kod manjeg broja čuvara prirode (Tablica 2).

Tablica 2. Osnovna obilježja čuvara prirode u RH

	Broj (%)
	čuvara prirode
Spol	
Muškarac	56 (89)
Žena	7 (11)
Dob	
Manje od 30 godina	4 (6)
između 30 i 50 godina	40 (64)
Više od 50 godina	19 (30)
Razina obrazovanja	
Srednja stručna sprema	14 (22)
Viša stručna sprema	17 (27)
Visoka stručna sprema	32 (51)
Smjer najvišeg stupnja obrazovanja	
Biologija	3 (5)
Zaštita okoliša	2 (3)
Zaštita prirode	7 (11)
Lovstvo	3 (5)
Poljoprivreda	6 (9)
Šumarstvo	5 (8)
Veterina	1 (2)
Ostali smjerovi (n = 36)	
Ekonomist	4 (6)
Završena gimnazija	5 (8)
Pravo	6 (9)
Geografija	4 (6)
Kemijski ili laboratorijski tehničar	3 (5)

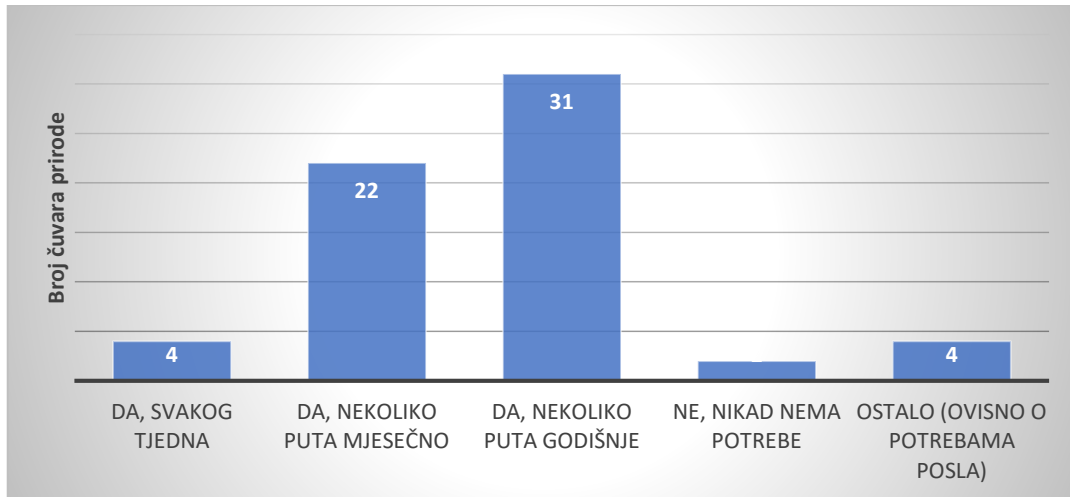
Komunikolog	1 (2)
Kriminalist	1 (2)
Krizno upravljanje	1 (2)
Tehnički fakultet	5 (8)
Prometni fakultet	1 (2)
Turizam	2 (3)
Naftno rudarstvo	1 (2)
Marikultura	1 (2)
Sigurnost i zaštita od požara	1 (2)

S ugovorom na neodređeno vrijeme radi 60 (95 %) čuvara prirode, i to najčešće kao čuvari prirode I vrste (33 %) ili kao glavni čuvari prirode (33 %)(Tablica 3.).

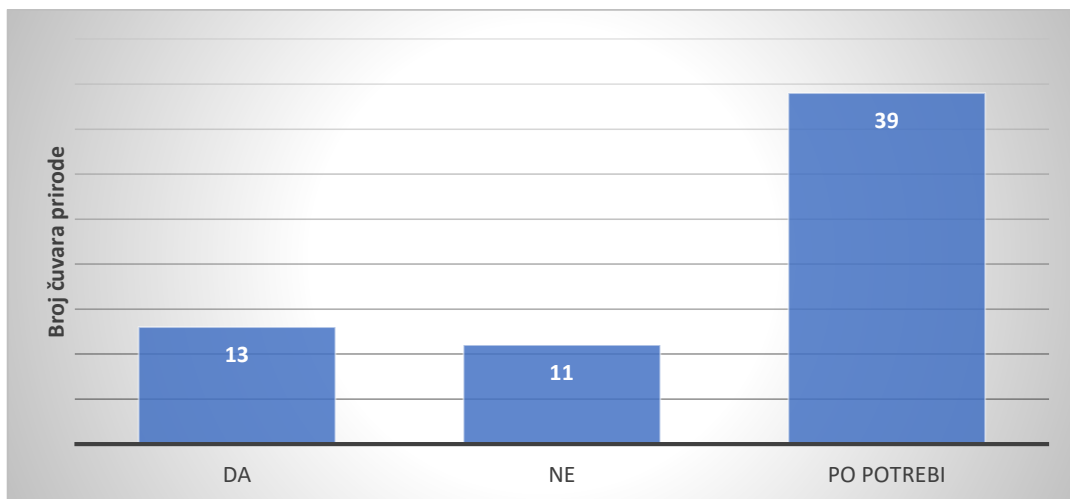
Tablica 3. Raspodjela čuvara prirode prema radnom statusu i radnom mjestu

	Broj (%) čuvara prirode
Radni status	
Ugovor o radu, na neodređeno vrijeme	60 (95)
Ugovor o radu, na određeno vrijeme	3 (5)
Rade kao	
Čuvar prirode I vrste	21 (33)
Čuvar prirode II vrste	14 (22)
Čuvar prirode III vrste	6 (9)
Glavni čuvar prirode	21 (33)
Motritelj	1 (2)

Da nekoliko puta godišnje moraju raditi prekovremeno zbog zahtjeva na poslu odgovorio je 31 (49 %) čuvar prirode, a samo ih je dvoje (3 %) odgovorilo da nema potrebe za prekovremenim radom (Grafikon 2.). Po potrebi preko noći radi 39 (62 %) čuvara prirode (Grafikon 3.).

Grafikon 2. : Raspodjela prema potrebi rada prekovremeno

Grafikon 3. : Raspodjela prema potrebi rada noću

Tjedni broj radnih sati se kreće od 9 do 50, a prekovremenih na godišnjem nivou u rasponu od najmanje dva do najviše 300 prekovremenih sati. Do 10% radnog vremena tjedno najviše ispitanika, 41 (65 %) je odgovorilo da radi aktivnosti izvanrednih situacija (požari, poplave, prva pomoć i sl.). Tjedno u trajanju od 10 % do 30 % radnog vremena po 17 (27 %) čuvara

prirode provodi aktivnosti edukacije (djeca, lokalno stanovništvo, posjetitelji,...) ili administrativne poslove (uredski poslovi).

U trajanju od 30% do 50 % radnog vremena u tjednu, 13 (20,6 %) čuvara prirode vrši aktivnosti monitoringa, prikupljanja podataka i slično, dok više od 50 % radnog vremena tjedno 18 (28,6 %) čuvara utroši na primjenu propisa i mjera za zaštitu prirode, a 10 (15,9 %) na aktivnosti lovočuvara, ribo-čuvara i šumo-čuvara.

Da ne rade na aktivnostima upravljanja (izrada planova, programa, projekata) odgovorilo je 17 (27 %) čuvara prirode (Tablica 4.).

Tablica 4. : Raspodjela čuvara prirode prema službenim aktivnostima

	Broj (%) čuvara prirode					Ukupno
	do 10% radnog vremena tjedno	10-30% radnog vremena tjedno	30-50% radnog vremena tjedno	više od 50% radnog vremena tjedno	Ne vršim takvu aktivnost	
Primjena propisa i mjera za zaštitu prirode	13 (21)	22 (34,9)	8 (12,7)	18 (28,6)	2 (3,2)	63 (100)
Aktivnosti upravljanja (izrada planova, programa, projekata.)	28 (44)	12 (19)	5 (7,9)	1 (1,6)	17 (27)	63 (100)
Aktivnosti na očuvanju divljih vrsta i staništa	23 (37)	20 (31,7)	7 (11,1)	9 (14,3)	4 (6,3)	63 (100)
Aktivnosti edukacije (djeca, lokalno stanovništvo, posjetitelji,...)	29 (46)	17 (27)	8 (12,7)	2 (3,2)	7 (11,1)	63 (100)
Aktivnosti izvanrednih situacija (požari, poplave, prva pomoć,.....)	41 (65)	8 (12,7)	4 (6,3)	3 (4,8)	7 (11,1)	63 (100)
Aktivnosti monitoringa, prikupljanja podataka i slično	27 (43)	15 (23,8)	13 (20,6)	7 (11,1)	1 (1,6)	63 (100)

Administrativni poslovi (uredski poslovi)	25 (40)	17 (27)	11 (17,5)	4 (6,3)	6 (9,5)	63 (100)
Aktivnosti lovo, ribo, šumo-čuvara	20 (32)	6 (9,5)	5 (7,9)	10 (15,9)	22 (34,9)	63 (100)

Terenski dnevnik ne vodi 11 (17 %) čuvara, dok ih 26 (41 %) vodi pomoću elektronskih obrazaca, a 23 (37 %) pomoću tiskanog obrasca. Najviše čuvara prirode, 14 (22 %) navodi da obavezu pripremanja izvještaja o svom radu imaju svaki tjedan, dok ih 13 (21 %) navodi da nemaju obavezu pripremati izvješće, a jedan čuvar prirode navodi da ne zna imali obavezu ili ne pripremati izvješće o svom radu. U većini slučajeva, kako navode 33 (52 %) čuvara, ne postoji obrazac za pripremu izvještaja na razini njihove čuvarske službe.

Prekršajni slučajevi se kreću u rasponu od niti jednog do 171 prekršaja po JU, a u rasponu od 1 do 50 su slučajevi kaznenih prijava. Onima kojima je poznat podatak u koliko slučajeva prekršajnog postupka je sud donio pozitivnu odluku na stranu zaštite prirode, navode da se on kreće od niti jednog do 56, odnosno da je 25 % svih postupaka riješeno u korist zaštite prirode. Tijekom izvršavanja svojih dužnosti 58 (92 %) čuvara surađuje s inspekcijom za zaštitu prirode/okoliša, 55 (87 %) ih surađuje s MUP-om, 47 (75 %) ih surađuje s ostalim nadležnim inspekcijama, a s HGSS-om 38 (60 %) čuvara prirode, dok većina čuvara prirode ali u manjoj mjeri surađuju sa drugim službama (službama čuvara prirode drugih zaštićenih područja, nevladinim udrugama koje se bave zaštitom prirode, Obalnom stražom, lovo-ovlaštenici, Lučka kapetanija).

Anketirani čuvari prirode naveli su da imaju izvrsnu i izuzetno učinkovitu suradnju 32 (51 %) s inspekcijom za zaštitu prirode/okoliša, 30 (48 %) sa zavodom za zaštitu prirode ili s MUP-om, a 31 (49 %) sa službama čuvara prirode drugih zaštićenih područja. Za većinu je suradnja s ostalim nadležnim inspekcijama (lovni inspektor, poljoprivredni, ribarski, i sl.) loša i neučinkovita ili nema suradnje.

Javne ustanove koje upravljaju zaštićenim područjima od državnog značenja u kojima rade čuvari prirode, upravljaju s prosječno jednim zaštićenim područjem dok javne ustanove od regionalnog (lokalnog) značenja upravljaju u rasponu od jednog do najviše 40 zaštićenih područja. Na anketno pitanje o površini zaštićenog područja u kojem rade čuvari prirode bilo je nemoguće dobiti i izvući točne podatke jer je došlo do neslaganja odnosno do nepodudarnosti među odgovorima između čuvara prirode iste javne ustanove u kojoj su zaposleni. Također, većina čuvara prirode zaposlenih u regionalnim ili lokalnim javnim ustanovama koje upravljaju

većim brojem zaštićenih područja na različitim lokalitetima nisu mogli odrediti ukupnu površinu zaštićenih područja kojim javne ustanove upravljaju. Podatci o površini zaštićenih područja dobiveni su iz Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja te su prikazane u tablici 5.

Tablica 5. : Površina zaštićenih područja i ekološke mreže u km²

kategorija zaštite	broj zaštićenih područja	*površina zaštićenih područja u km ²			*udio površine zaštićenih područja u ukupnoj površini RH (%)		
		kopno	more	**ukupno	kopno	more	ukupno
strogi rezervat	2	24,14	-	24,14	0,04	0,00	0,02
nacionalni park	8	750,09	216,52	966,61	1,33	0,39	0,86
posebni rezervat	80	288,81	115,97	404,85	0,51	0,21	0,36
park prirode	12	4.462,68	189,71	4.652,69	7,89	0,34	4,15
regionalni park	2	1.018,48	-	1.018,48	1,80	0,00	0,91
spomenik prirode	79	1,87	0,00	1,87	0,00	0,00	0,00
značajni krajobraz	79	1.083,75	93,52	1.177,26	1,92	0,17	1,05
park-šuma	27	28,50	0,15	28,65	0,05	0,00	0,03
spomenik parkovne arhitekture	120	9,66	0,00	9,67	0,02	0,00	0,01
ukupno	409	7.667,98	615,87	8.284,22	13,55	1,11	7,40

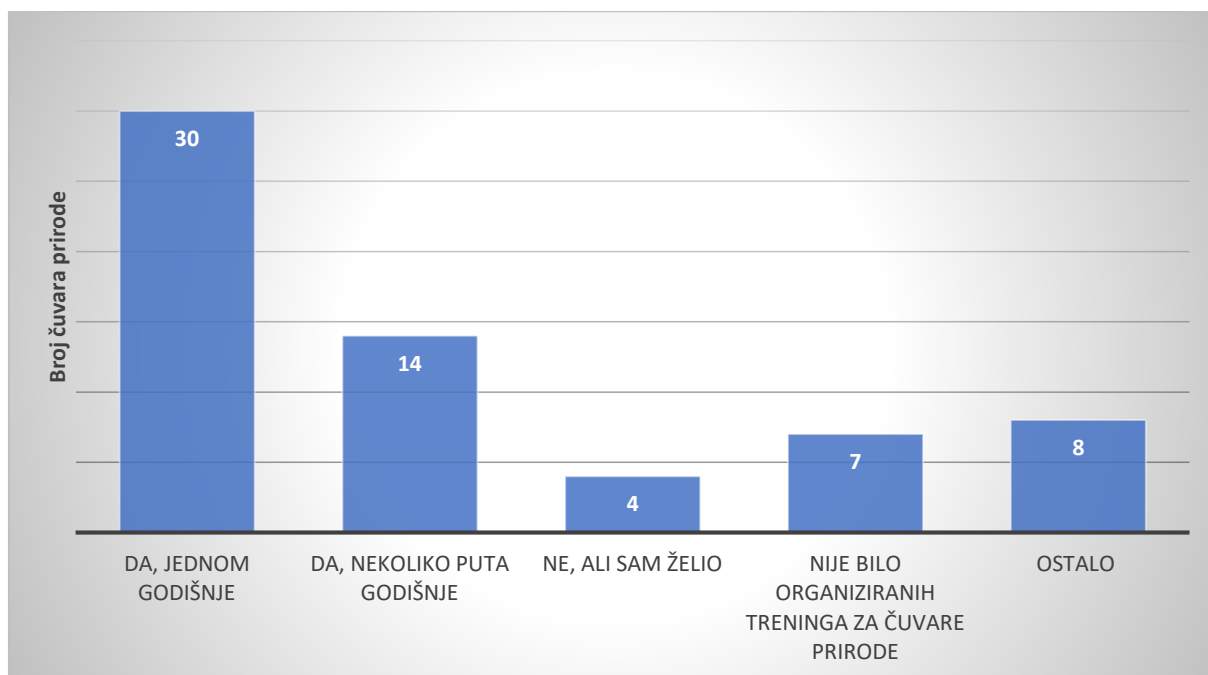
	Kopno		More		Sveukupno RH	
	km ²	%	km ²	%	km ²	%
Zaštićena područja	7.667,3	13,6	615,9	1,1	8.283,5	7,4
Ekološka mreža	20.797,9	36,8	5.158,2	9,3	25.956,1	23,2
ZP + EM	21.580,5	38,1	5.200,2	9,4	26.781,0	23,9

Izvor: (MINGOR)

Od ukupnog broj anketiranih čuvara prirode njih 42 (67 %) čuvara nadgleda područja izvan granica njihova zaštićenog područja (ekološka mreža), a prilikom obavljanja svojih dužnosti nadziru i prirodne i kulturno-povijesne vrijednosti 48 (76 %) čuvara.

Prilikom obavljanja svojih dužnosti 52 (83 %) čuvara prirode obavljaju nadzor djelatnosti u zaštićenom području (koncesijska odobrenja i sl.), 3 (6 %) čuvara prirode navode da vrše i nadzor posjetitelja te njih 8 (11 %) da obavljaju sve navedeno.

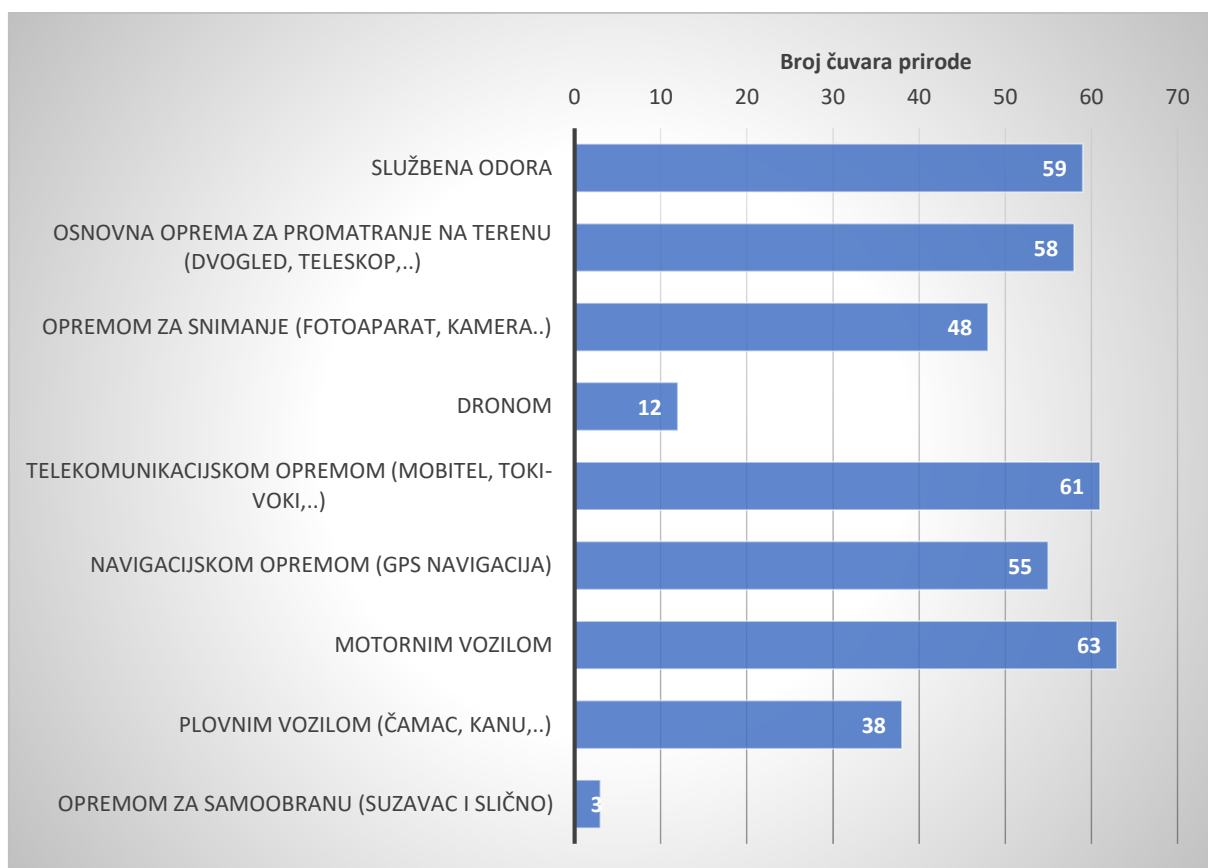
S obzirom na obuku i opremljenost čuvara prirode, 43 (68 %) ih je pohađalo bilo kakav trening prije polaganja stručnog ispita za čuvara prirode, a njih 30 (48 %) je sudjelovalo na nekom od treninga organiziranih za čuvara prirode jednom godišnje, a 14 (22 %) nekoliko puta godišnje (Grafikon 4.). Ukoliko su sudjelovali na treningu za čuvare prirode to je bilo uglavnom na temu ili oblast obuke iz područja prekršajnog propisa, kaznenog prava, zakona o zaštiti prirode.

Grafikon 4.: Sudjelovanje na nekom od treninga organiziranih za čuvara prirode

Na pitanje da li smatraju dovoljno obuke za čuvare prirode tijekom godine njih 21 (33 %) je navelo da smatraju da je dovoljno, dok ostalih 42 (67 %) smatra da je obuke ili treninga nedovoljno tijekom godine, a da bi bilo dovoljno 2 – 3 puta godišnje imati treninge ili obuke odgovorilo je 37 (59 %) čuvara prirode. Od tema najviše ih zanimaju sve vrste pravnih regulativa, prekršaji, podnošenje optužnih prijedloga, kriminalistika, prekršajne i kaznene prijave, te prekršaji u zaštićenom području.

Za obavljanje svojih dužnosti 59 (94 %) čuvara ima službenu odoru, svi imaju motorno vozilo, većina je dobro opremljena GPS-uređajima, osnovnom opremom za promatranje na terenu (dvočlone, teleskop, fotoaparat, kamera), 61 (97 %) ih ima telekomunikacijsku opremu, a njih 12 (19 %) ima dron (Grafikon 5.).

Grafikon 5. : Opremljenost čuvara prirode za obavljanje dužnosti

Radno iskustvo anketiranih čuvara prirode 30 (48 %) ima od 10 do 30 godina, njih 25 (40 %) od 1 do 10 godina, 6 (9 %) manje od jedne godine, a dva (3 %) više od 30 godina. Dobru suradnju s ostalim službama unutar svoje JU ima 53 (84 %) čuvara prirode, a 26 (41 %) ih navodi da imaju dobru suradnju, ali s manjim brojem čuvara prirode iz drugih JU.

Da im je zdravlje ili život bilo ugroženo dok su bili na dužnosti navela su 35 (55 %) čuvara, i to najčešće, u 23 (36 %) slučajeva od počinitelja prekršaja, a svega 7 (11 %) slučajeva ozljede od životinje ili biljaka.

Glavna motivacija da postanu čuvari prirode je kod 32 (51 %) čuvara bilo to što vole i poštuju prirodu. Svojim poslom je zadovoljno bez obzira na visinu plaće i radne uvjete 28 (44 %) čuvara, da su premalo plaćeni uz dobre uvjete rada smatra njih 20 (32 %), a nezadovoljno je i uvjetima rada i plaćom 8 (13 %) čuvara prirode. Dva (3 %) čuvara prirode navode da su zadovoljni i plaćom i uvjetima rada, ali su preopterećeni.

O promjeni svog zanimanja razmišljao je 21 (33 %) čuvar prirode, a najčešći razlog je za 14 (22 %) čuvara premalo plaćen posao i tromost i neučinkovitost sustava.

Da naziv "čuvar prirode" nije primjeren za posao koji obavljaju smatra 36 (57 %) čuvara prirode i navode da bi primjerenije bio naziv "rendžer" ili "ranger" ili vraćanje starog naziva

“nadzornik“, ili bar na službenu uniformu uz "čuvar prirode" staviti i internacionalni naziv "ranger".

6. RASPRAVA

Da bi unaprijedili i poboljšali obavljanje dužnosti čuvara prirode, prema rezultatima provedene ankete možemo kazati da bi čuvari prirode trebali proći osnovne tečajeve orijentacije, planinarenja, speleologije, alpinizma, boravak na vodama (more i jezera), brze vode i ostalo, jer studijski programi koji su polazili anketirani čuvari prirode nisu dovoljni za terenski rad, već samo za uredski. Također, nabavka drona bi trebala biti prioritet jer olakšava rad i štedi energiju i brži je način pregleda zaštićenog područja. Isto tako, za lakše i brže obavljanja posla potrebno je uvesti ili pripremiti unificirane obrasce za pisanje dnevnih, tjednih, godišnjih izvješća u elektronskom obliku ili u obliku odgovarajuće aplikacije kako bi se izbjeglo veće zadržavanje u uredima. Uz sve navedeno potrebna su i obavezna stručna usavršavanja za specifična područja djelatnosti poput prava i obveza čuvara prirode, te područja prekršajnog i kaznenog zakona.

Ono što bi trebalo ispraviti da bi bili zadovoljniji ili što bi utjecalo na učinkovitost njihova rada je: bolja i učinkovitija suradnja s drugim državnim službama, rukovoditeljima i općenito komunikacija, bolja suradnja s osnivačem JU, adekvatno radno mjesto, odnosno bolje uvažavanje struke. Jedan od glavnih smjernica je da čuvar prirode mora biti u prirodi, a ne u uredu (administraciji), da se više uvažavaju mišljenja čuvara prirode, da moraju imati više edukacije, da bi trebala biti veća motivacija svih uključenih u zaštitu prirode, da bi trebale biti riješene ovlasti i zakonske regulative, kao i da imaju status službene osobe, i na kraju veći broj nadzornika, čuvara prirode i više opreme, te općenito poboljšati uvjete rada.

Rezultati provedene ankete također ukazuju na nezadovoljstvo visine plaće i uvjeta rada, te prema tome čak 33% čuvara prirode razmišljaju o promjeni posla. Čuvari prirode su u većini izjavili da su radili i do 300 sati prekovremeno, što bi bilo daleko više od uobičajenih očekivanja na radnom mjestu. Mogu postojati neke razlike u tome kako čuvari prirode percipiraju prekovremene sate, ali u oba slučaja broj je i dalje zabrinjavajući. Rezultati ankete sugeriraju da se čuvari prirode suočavaju s teškim i opasnim uvjetima na terenu. Nažalost, malo je empirijskih istraživanja provedeno da bi se potvrdili ovi uvjeti, ali je utvrđeno da najviše prijetnji i ugroza po život, čuvarima prirode dolazi od počinitelja prekršaja.

Usporedbom, broj čuvara prirode u javnim ustanovama nacionalnih parkova i parkova prirode s površinom na kojoj djeluju, odnosno nadziru, razvidan je veliki nerazmjer u broju čuvara

prirode među pojedinim parkovima, gdje je najizraženiji primjer da čuvari prirode Parka prirode Velebit vrše neposredan nadzor oko 110 puta veću površinu od čuvara prirode u Nacionalnom parku Brijuni. Situacija u županijskim ustanovama je još nepovoljnija, osobito ako pogledamo da neke županijske ustanove nemaju niti jednog čuvara prirode (prema podacima iz MINGOR-a JU Brodsko-posavska, JU Koprivničko-križevačka, JU Vukovarsko-srijemska nemaju čuvara prirode).

Prema odgovorima većine anketiranih čuvara prirode naziv „čuvar prirode“ nije primjeren za posao koji obavljaju, već smatraju da bi primjereniji bio naziv „Rendđer“ ili „Nadzornik“ koji se koristio prije uvođenja naziva „čuvar prirode“.

Prema znanstvenom radu „Protected area personnel and ranger numbers are insufficient to deliver global expectations“ (Appleton i sur, 2022) za učinkovito upravljanje zaštićenim područjima na svakih 26 km² bi trebao biti jedan čuvar prirode, dok je stanje u RH da jedan čuvar prirode nadzire 140 km².

7. ZAKLJUČAK

Jedan od najvrjednijih resursa kojim raspolaže Republika Hrvatska je bogata i raznolika priroda. Upravo, očuvana priroda je temelj koja nam pruža i osigurava sve usluge neophodne za život, a ujedno i za ekonomski razvoj. Problem u Republici Hrvatskoj, kao i u svijetu je da je priroda pod stalnim pritiskom ljudskog utjecaja, iako su sve snažniji naponi za očuvanjem, priroda je sve ugroženija i to ponajviše u izmjenama prirodnih ekosustava i onečišćenjem. Upravo ti antropogeni utjecaji imaju za posljedicu gubitak i degradaciju staništa, te je znanje, obrazovanje i edukacija o zaštiti prirode bitno za podizanje svijesti o značaju očuvanja prirode. Samo zaštićena i očuvana priroda može dati kvalitetne usluge ekosustava potrebne za funkcionalnost i održivost života na Zemlji. Upravo, ovdje veliku ulogu imaju zaštićena područja, odnosno čuvari prirode koji obavljaju neposredni nadzor u zaštićenim područjima, te je za dobru učinkovitost neposrednog nadzora u zaštićenim područjima bitno riješiti razne izazove povezane s provedbom zakonskog okvira, funkcionalnosti pravosuđa, materijalnim resursima i povećanjem ljudskog kapaciteta unutar zaštićenog područja usmjerenih na zaštitu prirode.

Čuvari prirode ispunjavaju mnoge uloge i funkcije, uključujući planiranje, upravljanje ili reagiranje u hitnim slučajevima, potragu i spašavanje, medicinske usluge, osnovno održavanje života, gašenje požara, donoseći važne odluke tijekom hitnih situacija i to pod pritiskom vremena i posljedica, a ujedno i provedbu više zakonskih odredbi temeljenih na nekoliko važnih zakona vezanih za područje djelovanja čuvara prirode unutar zaštićenog područja. Čuvari prirode bi trebali imati veći pristup obuci, treninzima, alatima, resursima što možemo iz provedene ankete zaključiti da kod većine čuvara prirode u RH nedostaje, a sami čuvari prirode su iskazali potrebu za daljnjim usavršavanjem i obrazovanjem.

Čuvari prirode rade u izazovnim okolnostima kako bi ispunili očekivanja uprave zaštićenog područja i javnosti donoseći učinkovite odluke. Svaka odluka čuvara prirode ključna je i može imati pozitivne ili negativne učinke te se čuvari prirode suočavaju se s velikom neizvjesnošću. Ova neizvjesnost rezultira velikim pritiskom da donesu ispravne odluke, tjerajući ih da crpe svoje iskustvo kako bi bili uspješni. Čak i kada su važne informacije dostupne, još uvijek postoji visoka razina neizvjesnosti povezana sa svakom odlukom. Uz tu visoku razinu neizvjesnosti dolazi i visoka razina odgovornosti.

S obzirom na važnost njihovog posla i posljedica njihovih uspjeha ili neuspjeha, logika bi nalagala da čuvare prirode dobro podupiru Vlade i šire društvo na čijoj zaštiti rade. Upravo Vlade imaju primarnu odgovornost pružiti odgovarajuću potporu čuvarima prirode i trebaju poduzeti snažne mjere za poboljšanje uvjeta rada, visine plaća i opskrbom adekvatne opreme čuvara prirode. Nevladine organizacije mogle bi iskoristiti svoj utjecaj kako bi potaknule nacionalne Vlade da osiguraju stabilno i bolje financiranje čuvara prirode. Vlade su također u dobroj poziciji da razviju, ponude i održe edukacije ili obuke (i za muškarce i za žene) potrebnim čuvarima prirode, te donošenje politika koje se odnose na bolje uvjete rada tako da je posao čuvara prirode privlačna karijera i za žene i za muškarce.

8. LITERATURA

1. Anagnostou, M., Gunn, V., Nibbs, O., Muntaner, C., Doberstein, B., (2022.), An international scoping review of rangers' precarious employment conditions, *Environment Systems and Decisions*
2. Appleton, M., Cary-Elwes, J., Fritze, C., (2021.), What will it take to professionalize rangers?, *Parks Stewardship Forum* 37(1): 174–184
3. Appleton, M., Courtiol, A., Emerton, L., Slade, J., Tilker, A., Warr, L., Álvarez Malvido, M., Barborak, J., De Bruin, L., Chapple, R., Daltry, J., Hadley, N., Jordan, C., Rousset, F., Singh, R., Sterling, E., Wessling, E., Long, B., (2022.), Protected area personnel and ranger numbers are insufficient to deliver global expectations, *Nature sustainability*
4. Beauchamp, T., (2020), Beyond the “Pine Pig”: Reimagining the U.S. national park ranger, *Radical History Review*, 137.
5. Belecky, M., Singh R., Moreto, W., (2019.), *Life on the Frontline 2019: A Global Survey of the Working Conditions of Rangers*. Gland, Switzerland.
6. Bezuh, K., (2012), *Buk-glasnik JU NP Krka*, br. 6, str. 6 – 15.
7. Državni zavod za zaštitu prirode (2014): *Analiza stanja prirode u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2008. do 2012.*, Državni zavod za zaštitu prirode (DZZP), Zagreb.
8. International Ranger Federation. (2021.), *Ranger Code of Conduct, Version 1.0*. International Ranger Federation, Victoria, Australia.
9. Martinić, I., (2010.), *Upravljanje zaštićenim područjima prirode*, Šumarski fakultet, Zagreb.
10. Pavliček, J., Milivojević, L., (2014.), *Kriminalistička metodologija u funkciji zaštite prirode i okoliša*, str. 55 – 80.
11. McEntee, M., Medvecky, F., MacBride-Stewart, S., Macknight, V., Martin, M., (2022.), *Park Rangers and Science-Public Expertise: Science as Care in Biosecurity for Kauri Trees in Aotearoa/New Zealand*, *Minerva* number 61, page 117–140.
12. Seager, J., (2021.), *Working Towards Gender Equality In The Ranger Workforce: Challenges & Opportunities*, Universal Ranger Support Alliance (URSA).
13. *Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13, 15/18, 14/19, 127/19)*

14. Wilson, B., Russell, E., (2022.), Training, tools and resources to support emergency decision making by park rangers, Journal of Security, Intelligence, and Resilience Education, Volume 13, No. 1.
15. <https://mingor.gov.hr/>, interni.bioportal.hr/user/599 (pristupljeno 15.05.2023.)
16. <https://np-mljet.hr/dodjela-sluzbenih-znacki-cuvarima-prirode-u-np-mljet/> pristupljeno(17.05.2023)
17. <https://hko.srce.hr/registar/standard-zanimanja/detalji/431> pristupljeno(17.05.2023.)